

Meer en betere stageplaatsen in de zorg door inzet van een Zorg Innovatie Centrum (ZIC)*

Goede stages voor studenten in de zorg zijn essentieel met het oog op de toekomstige arbeidsmarkt vraag. Met voldoende en kwalitatief goede en uitdagende stages maken meer leerlingen de opleiding af, wat direct bijdraagt aan het vergroten van de (hard nodige) instroom op de krappe arbeidsmarkt. De inzet van een ZIC draagt op innovatieve wijze bij aan passende en goede aansluiting tussen onderwijs en arbeidsmarkt. Deze stroomversneller is een handreiking om als ziekenhuis en opleiding aan de slag te gaan met het implementeren van een ZIC.

Wat is een ZIC in vergelijking met een reguliere leerafdeling?

Een ZIC bestaat uit een vast aantal patiëntenkamers als onderdeel van een afdeling, waarbij de zorg volledig door studenten wordt uitgevoerd. Dit gebeurt onder supervisie van werkbegeleiders (ervaren, afgestudeerde verpleegkundigen). Een ZIC bestaat uit mbo- en hbo-studenten die met en van elkaar leren. Een ZIC onderscheidt zich van een leerafdeling doordat het onderzoekend vermogen van de studenten wordt gestimuleerd door praktijkonderzoek. Daarnaast is er regelmatig een docent van de opleiding in het ZIC aanwezig.

Kenmerken van een ZIC

- Grote opleidingscapaciteit door groot aantal mbo- en hbo-studenten (ongeveer 20 à 25 per stageperiode op een afdeling, afhankelijk van de grootte van de leerafdeling).
- De studenten worden door werkbegeleiders gecoacht in de beroepssituaties.
- Realistische beroepssituaties waarin leren centraal staat, doordat er naast de zorg vaste opleidingsmomenten zijn (een opleidingsstructuur).
- Integratie van theorie en praktijk, o.a. door de aanwezigheid van docenten en mogelijk een lectorer/practitioner. Dit is meestal een master-opgeleide verpleegkundige die werkt binnen een ZIC en/of de opleiding verpleegkunde.
- Vaste lesmomenten in de praktijk verzorgd door het opleidingsinstituut en de zorginstelling.
- Proeftuin voor zorginnovaties: volgens de principes van Practice Development (PD) en Evidence Based Practice (EBP) wordt samengewerkt aan kwaliteitsprojecten en participatief actieonderzoek.

Centrale grondprincipes

- Opleidingsinstituut en zorginstelling zijn partners in opleiden.
- Vertrek altijd vanuit de gedeelde visie 'iedereen leert': alle betrokkenen in de ZIC's zijn lerende, ongeacht functie, opleiding of ervaring. Door de continue, grote hoeveelheid studenten en opleidingsstructuur gedurende de dag krijgen ook medewerkers steeds een spiegel voorgehouden, waarbij ze het waarom van hun handelen moeten verklaren. Daarnaast leren medewerkers ook van de nieuwe inzichten die studenten meebrengen naar de stage.
- Collectief en actief leren: leren krijgt vooral vorm door de ontmoeting met en het leren van anderen én door de uitdagingen die het werk zelf biedt.
- Gelijkwaardigheid, democratie en participatie: diversiteit aan meningen, perspectieven en vaardigheden wordt gezien als een rijke bron van kennis en kunde.

Aandachtspunten financiering ZIC op specialistische afdeling

- Wanneer je verpleegkundigen in een gespecialiseerde CZO-opleiding gaat opleiden binnen een ZIC, moet dit (in veel gevallen) worden voorgefinancierd, omdat zij een salaris krijgen gelijk aan gediplomeerd verpleegkundigen.
- Een manier om dit betaalbaar te doen is alle verpleegkundigen die in opleiding zijn tot gespecialiseerd verpleegkundige en alle deelnemers aan medisch-ondersteunende opleidingen, onder te brengen op één kostenplaats waar ook de subsidies worden ondergebracht. Verpleegkundigen in opleiding worden uitgeleend aan afdelingen waar ze in opleiding gaan.
- Op deze manier kan je een langjarige begroting realiseren en zijn financiën geen reden om niet extra op te leiden.

Succesfactoren voor implementatie

Begin bij de gezamenlijke visie op opleiden van personeel

- Benadruk strategische prioriteit: een tekort aan stageplaatsen en verpleegkundigen vormt een groot risico voor de bedrijfsvoering van het ziekenhuis. Meer en anders opleiden draagt bij aan het zorgen voor voldoende gekwalificeerde medewerkers. Onderzoek heeft uitgewezen dat studenten vaak kiezen voor een baan in een zorgorganisatie waar ze eerder hebben stagegelopen.
- Stel van te voren het gewenste effect van het ZIC vast. Denk aan het meten van opleidingsklimaat en opleidingsrendement. Heb aandacht voor het grotere interprofessionele plaatje. Betrek niet alleen opleiden, HR en verpleegkundigen, maar ook paramedici en medisch specialisten. Leg dit vast in een voorstel aan de raad van bestuur, voor het verkrijgen van bestuurlijk commitment.
- Ga uit van een breed samengesteld team (HR, opleiden, financieel én praktijk) om de visie vanuit de raad van bestuur verder vorm te geven en uit te rollen.
- Maak afspraken over structurele bekostiging. Nu wordt gebruikgemaakt van subsidies als de KiPZ-subsidie, de subsidie praktijkleren, instroom- en uitstroom-subsidies Fonds Ziekenhuis Opleidingen (FZO).

Investeer in duurzame professionalisering op de afdeling

- Start daar waar de energie is, begin bottom-up bij de teams die zelf aan de slag willen met een ZIC.
- Breng door middel van een vragenlijst het ontwikkelniveau en de ontwikkelbehoeften van de afdeling in kaart, alvorens te starten met een ZIC. Denk daarbij aan competenties van een team, sfeer in een team, consistentie van het management, duurzame inzetbaarheid medewerkers, intrinsiek gemotiveerd/commitment, huisvesting, etc.
- Train werkbegeleiders in hun rol als coach, door het begeleidingssysteem te veranderen van leidend zijn naar 'handen op de rug' en regie bij de student. Dit vraagt om het aanleren van coachingsvaardigheden én nieuwe didactische principes.
- Impliciet leren expliciet maken door leer- en reflectiemomenten te integreren in de 'natuurlijke' dagstructuur.
- Voorkomen van 'opleidersmoeheid', door verpleegkundigen af te laten wisselen in de rol van coach én het uitoefenen van hun eigen vak.
- Bied derde- en vierdejaarsstudenten de kans om eerstejaarsstudenten te begeleiden.
- Maak mensen en middelen (begeleidingscapaciteit) vrij om duurzaam te investeren in de professionalisering van ZIC-afdelingen.

Organiseer intensieve samenwerking tussen praktijk en onderwijs

- Snelle ontwikkelingen op de arbeidsmarkt vereisen duurzame samenwerking tussen praktijk en onderwijs in een netwerk.
- Zet in op leerwerkplaatsen om congruentie te krijgen tussen wat het onderwijs verwacht van studenten en de ontwikkelingen/eisen die worden gesteld in de werkomgeving van het ziekenhuis.
- De lectorer/practitioner vervult de schakelfunctie tussen praktijk en onderwijs.
- Zorg voor zowel een interne als externe projectstructuur om de verbinding tussen praktijk en onderwijs te borgen.
 - Interne borging vraagt om een dedicated projectorganisatie met een stuurgroep ter besluitvorming.
 - Externe borging door inzet lectorer/practitioner en organiseren van structurele afstemmingsmomenten, vastgelegd in een samenwerkingsovereenkomst met de opleiding.
- Opzetten van een lectoraat voor doorontwikkelen van verpleegkundig onderzoek en innovatie binnen het onderwijs en de beroepspraktijk.

'Samen leren': benut de geleerde lessen door regionale uitwisseling

- Benut opgedane ervaringen in andere regio's door het uitwisselen van informatie volgens het olievlekprincipe, dit werkt als een katalysator/versnellend.
 - Denk aan een meet and greet met studenten en begeleiders en het delen van vragenlijsten.
- Vier gezamenlijk de tussentijds behaalde successen en sta stil bij de bereikte ontwikkelstappen. De implementatie van een ZIC is een iteratief proces, waarbij met elkaar steeds kleine leerstapjes worden gezet. De kunst is om te genieten van dit gezamenlijke bouwproces, wat nodig is om te komen tot een succesvol resultaat.
- Zet bereikte successen in de etalage. Maak ontwikkelde producten of geleerde lessen zichtbaar voor andere zorgorganisaties en regio's.

*) ZIC heeft ook andere benamingen, zoals een leer- en innovatieafdeling (LIA)